

ПОЕЗІЯ М.ВІНГРАНОВСЬКОГО У КОНТЕКСТІ МУЗИЧНОЇ ТА ОБРАЗОТВОРЧОЇ ОСВІТИ ШКОЛЯРІВ

У статті розглядаються поетичні твори лауреата Національної премії ім.Т.Г.Шевченка Миколи Вінграновського, в яких простежується взаємозв'язок слова із музикою та образотворчим мистецтвом.

The article considers poetic works of m M.Vingranovsky the laureat of T.Shevchenko national award of Ukraine, in which the relationship of the word and the music as well as with art is observed.

Одним із найважливіших завдань сучасної літературної освіти є формування в суспільній свідомості знакових уявлень про ключові постаті вітчизняної літератури. Імена Т.Шевченка, І.Франка, Лесі Українки – “культові”, найпотужніші у всенародному масштабі, чому сприяє “активна інтерпретація їх у літературознавчому та методичному аспектах” [10: 107]. Загальноновизнаним митцям літературного процесу другої половини ХХ ст., серед яких – В.Симоненко, В.Стус, М.Вінграновський тільки належить стати такими, вийти на знаковість всенационального рівня. Названі постаті та їхні твори ввійдуть “в культурну свідомість молодих поколінь” нашої країни власне через українську літературу як шкільний навчальний предмет. Діюча програма для загальноосвітніх закладів з предмету “Українська література” (5-12 класи) приділяє належну увагу вивченню творів видатного поета, прозаїка і кіномитця – М.Вінграновського (1936 – 2004). Однак, недостатньо розробленим залишається зв'язок цього програмового матеріалу з розділом “Мистецький контекст” (кінофільми, музика, живопис). Метою даної статті є розгляд спадщини М.Вінграновського в контексті музичної та образотворчої освіти школярів.

Аналізуючи доробок М.Вінграновського, спостерігаємо, що в окремих поезіях він звертався до назв музичних форм, як-то: “Фуга”, збірка “Атомні прелюди”, до складу якої входять “Український прелюд”, “Зоряний прелюд”, “Прелюд землі” та ін. У ряді віршів поет використав назви музичних жанрів: “Дума про Британку”, “Романс”, “Скіфська колискова”, “Перша колискова”, “Величальна колискова”, “Новорічна колискова” тощо. Значну увагу наш земляк приділяв жанру пісні: “Щаслива пісня”, “Пісня про життя”, “Пісня Сіроманця”, “Новорічна заяча пісня”. Причому, пісня знайшла своє втілення не тільки в назвах, але й у текстах його окремих творів: “У Старостинцях з лободою”, “Розкажу тобі я ще й про те”, “Заходить сонце. Сніг іде.” та ін. Слід додати, що розмаїта поезія М.Вінграновського часто-густо надихала вітчизняних композиторів (Б.Буєвського, В.Герасимчука, В.Губу, Л.Дичко) на створення музики в різних жанрах. Розглянемо окремі вірші поета, покладені на музику. До таких творів належить “Перша колискова” (V клас).

Спи, моя дитино золота,
Спи, моя тривого кароока.
В теплих снах ідуть в полях жита,
І зоря над ними йде висока.

Спи, моя гіллячко голуба,
Тихо в моїм серці і щасливо,
За вікном хлюпочеться плавба
Твоїх літ і долі гомінливої [2: 166].

Ці слова зронились із серця поета і “полинули у світ, як сама правда... як добро, як пісня, “що ніколи не можуть бути недомовленими” [14: 39]. Природно, що вони перетворились на співочі рядки в пісні авторки статті “Перша колискова”. Наведемо ще один приклад стосовно взаємодії вірша М.Вінграновського “Що робить сонце уночі” (VI клас) й

музики. Цей текст прислужився основою для однойменних пісень Б.Буєвського і авторки статті. Опрацьовуючи названий вірш, доцільно ознайомити школярів із обома музичними творами. Звернення до різних музичних інтерпретацій одного й того ж літературного джерела підсилуватиме емоційно-естетичне сприйняття вірша.

Ліричні поезії М.Вінграновського “Сеньорито акаціє”, “В синьому небі я висіяв ліс” (XII клас) теж мають своє друге співоче життя. Музику до першої пісні створила авторка цієї статті, другої – музика з Первомайська О.Середенко. Слід додати, що музикою озвалися й інші вірші поета в піснях земляків: О.Попової “Будеш мати мене зимувати”, К.Прокопенко “Може бути” та ін. Вважаємо доцільним використання цього матеріалу на уроках літератури рідного краю.

Цікаві за змістом і образністю поезії, які М.Вінграновський присвятив живопису. Яскраве підтвердження цьому – вірш “Сікстинська мадонна”, створений у 1959 році. Одноійменна картина видатного італійського художника Рафаеля Санті (1483-1520), що експонується в Дрезденській галереї зворушує самовідданістю материнської любові. В різні часи це творіння було натхненником українським майстрам слова (І.Франку, М.Рильському) в створенні поезій. Наш земляк звернувся до трагічних сторінок, що випали на долю цього шедевра. Відомо, що в 1945 році внаслідок бомбардування Дрезденська галерея зазнала значних пошкоджень. До того ж, наприкінці Великої Вітчизняної війни гітлерівці заховали значну кількість картин, у тому числі й назване полотно, у “вогких й покинутих штольнях та “шахтах”, де їм загрожувала неминуча загибель” [18: 128]. М.Вінграновський передав це такими рядками:

Заміновані Гітлером в чорній воді у підвалі,
Ви стояли, Мадонно, в останніх обіймах життя –
І хрести літаків напливали на ваше дитя,
Позверталися танки до вашої, Жінко, печалі!

Ви дивились в майбутнє – у смерть і наругу –
І дитя їм несли, бо ваш поклик – нести.
І надію, і жах, недовір'я і тугу
Ви простерли з очей в нерозумні світи [3: 7].

Безцінні художні шедеври врятували воїни Радянської Армії.
Повз червоні дроти першим вбіг до підвальної ями
Бондаренко Іван із села Ковалі над Дніпром...
І схилився чоловік закривавленим смертю чолом
Перед Вами, Страждання з дитям, над важкими віками [4: 7].

Більшість знайдених картин були в жахливому стані. Їх перевезли до колишнього Радянського Союзу. Високе мистецтво реставраторів повернуло до життя 1240 полотен. В останніх рядках вірша “Сікстинська мадонна” М.Вінграновський узагальнив художній та поетичний образ матері й радянського воїна-визволителя, який підвівся в Трептов-парку з мечем у руці і дитиною пригорнутою до серця”.

Ви стомились, Мадонно, і ви подали йому сина...
Опустивши меч, став Іван з ним на площі Берліна.

Безперечно, доцільним буде ознайомити з цим віршем п'ятикласників, які за шкільною програмою з музики під час вивчення теми “Візуальні образи і музика” зустрічаються із видатним полотном і слухають чарівну “Ave, Maria” Ф.Шуберта у виконанні Р.Лоретті.

У розмаїтому доробку М.Вінграновський присвятив чимало творів своєму вчителю, “гранду українського мистецтва” – О.Довженку. Серед інших – вірш “Слава художнику”. Блискуча довженківська обдарованість у живописному мистецтві збагачувала палітру кіно, арсенал художніх засобів. Для нього “живопис був надзвичайно важливим фактором, підпорядкований розвиткові почуттів, виразності, пластики, чіткого ритму” [11: 75].

М.Вінграновський переконливо говорить “про спадкоємність моральних та естетичних ідеалів” [13: 60] видатного митця О.Довженка.

Добре, учителю, ти небокраї підняв нам людського устремління,
Добре, що ти нас на крила узяв у довір`ї своєму,
Добре, що ти нас збентежив красою великого серця,
Добре, що ти в наші руки поклав несподівано Землю,
Землю поклав, щоб злітати могли ми над нею для щастя,
Добре, що ти наша совість і мужня упевненість наша [5: 169].

Зв'язок поетичного слова з термінологією образотворчого мистецтва, звернення до постатей видатних художників і скульпторів різних країн та епох знайшло своє втілення у вірші М.Вінграновського “Осяяння”. Цей вірш відноситься до його інтимної лірики й сповнений “глибокими і чистими почуттями”. Автор переконаний, “що до коханої він іде із віків” [16: 60].

В той день мене до тебе ніс Роден
І Мікеланджело, Рембрандт, Моне і Гойя [6: 92].

Віршованими рядками поет висловив думку, що “інтимні струни підносять з глибин людської душі найсвітліші, найчистіші порухи” [15: 35].

Я розлетівсь по стінах на картини,
Скульптурами перед тобою встав,
Щоб в кожній з них ти бачила мене,
Щоб з кожної ти повнилася мною [7: 92].

У контексті зазначеної теми заслуговує на увагу збірка М.Вінграновського “Цю жінку я люблю” (1990). Вона дає змогу переконатися у взаємозв'язку слова з мистецтвом живопису. “Ніжні й теплі лінії картин українського художника Ф.Кричевського (1879-1947), репродукції з яких вміщені в збірці М.Вінграновського, доповнюють... сприйняття поезії” [9: 93]. Митця слова і майстра пензля єднає неповторний національний колорит, розробка “вічних” тем кохання, сім'ї, материнства, володіння рідкісним даром поетичної й художньої гармонії тощо.

Поезія М.Вінграновського тісно пов'язана з ім'ям земляка, народного художника України, лауреата Національної премії імені Т.Г.Шевченка А.Антонюка (1943). Ще з дитинства обох митців об'єднала виплеканість південним степом, притягальна сила отчого дому, близькість до народних витоків. “Творчий початок, що був закладений у них, від коренів проріс, зміцнів і став давати плоди” [13: 4]. М.Вінграновський і А.Антонюк – видатні постаті України, які своїми творіннями уславили рідну Миколаївщину. Серед здійснених спільних творчих задумів – поетична збірка “З обійнятих тобою днів (1993), проілюстрована А.Антонюком. У ній слово поєдналося з живописом у нерозривному глибокому синтезі. Як дорогу реліквію зберігає маляр екземпляр, підписаний йому М.Вінграновським: “Дорогому Андрію з обійманих любов'ю наших літ”. В усі часи однією з визначних рис залишалось “відчуття рідного кореня” [1: 41]. Багато років побратими підтримували дружні стосунки, планували спільні творчі проекти. Але не судилося... До 70-ця М.Вінграновського А.Антонюк підготував зворушливу художню виставку, присвячену пам'яті друга, поета, митця. Промовисті назви картин, серед яких “Материнська молитва”, “Скіфський степ”, “Лампада”, представлені в експозиції, яскраво й переконливо відтворюють у пам'яті віршовані рядки поета:

Заспіваю ті імена,
Що любили й любити будуть –
Бо вишнева твоя струна
Біля серця мого і люду [8: 127].

Іде час. “Храм слова” Миколи Степановича продовжує “бентежить серця, і звучить як поклик рідної землі, що завжди вабить і кличе” [17: 99]. Опрацювання поетичних творів М.Вінграновського в контексті музичного та образотворчого мистецтва сприятиме створенню особливого емоційного стану школярів, поглибленню їхньої творчої уяви і

образного мислення. Саме тому у подальшому доцільно зосередити увагу на пошуку шляхів широкого використання спадщини М.Вінграновського на уроках музики та образотворчого мистецтва в сучасній школі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бур'ян Л. Наш земляк М.Вінграновський / Дивослово. – 2003. – №7. – С. 40-42.
2. Вінграновський М. Перша колискова / М.Вінграновський. Вибрані твори у трьох томах. Том I. Поезії. – Тернопіль, 2004. – 400 с.
3. Вінграновський М. Сікстинська мадонна / Зб. “Атомні прелюди”. – К., 1962. – 118 с.
4. Там само. – С. 7.
5. Вінграновський М. Слава художнику / Вибрані твори. – К., 1986. – 463 с.
6. Вінграновський М. Осяяння / М.Вінграновський. Вибрані твори у трьох томах. Том I. Поезії. – Тернопіль, 2004. – 400 с.
7. Там само. – С. 92.
8. Вінграновський М. Пісня про життя / Вибрані твори. – К., 1986. – 463 с.
9. Зборовська Н. Чари слова / Слово і час, 1991. – № 9. – С. 92-93.
10. Клочек Г. Вища літературна освіта в контексті Болонського процесу / Українська мова і література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2005 – № 9-10. – С. 100-127.
11. Машенко М. Джерела гармонійної краси: Музика і живопис на уроках української радянської літератури. – К: 1978. – 104 с.
12. Моренець В. Відтворити цілісність світу / Вітчизна, 1981. – № 5. – С. 167-178.
13. Наточа Е. Вселення Андрея Антоюка / Вечерний Николаев, 2006. – 26 октябрю.
14. Салига Т. Поет – це слово, це його життя / М.Вінграновський. Вибрані твори у трьох томах. Том I. Поезії. – Тернопіль, 2004. – 400 с.
15. Там само. – С. 35.
16. Талалай Л. Талант ширості / Дивослово, 1998. – № 10. – С. 58-63.
17. Сизоненко О. Степовий наш Гайявата / Вітчизна, 2001. – № 1-2. – С. 96-106.
18. Энциклопедический словарь юного художника / Составители Н.Платонова, В.Синюков. – М.: 1983. – 416 с.

УДК 37.012+910.1 (045)

І.М. Шоробура

ІМПЕРАТИВИ СУЧАСНОЇ ШКІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЧНОЇ ОСВІТИ

У статті розглядаються імперативи сучасної шкільної географічної освіти. Продуктивним є розгляд феномену шкільної географічної освіти з позиції парадигмального підходу, теорії синергетики. Розглядаються питання вдосконалення сучасної шкільної географічної освіти.

The questions of the imperatives of modern school geographical education are considered in the article. The consideration of the phenomenon of school geographical education is productive from the point of view of paradigmatic approach, theory of synergetics. The questions of school geographical education improvement are revealed.

До одного з важливих предметів сучасної школи належить географія, без якої сьогодні неможливо виховати людину компетентну, практичну, підготовлену до життя, яка вільно орієнтується у складних проблемах реальності, здатна усвідомлювати свою відповідальність і роль у суспільстві. Сучасна шкільна географічна освіта, поєднуючи в собі не тільки кілька шкільних предметів, а й значну сукупність важливих елементів змісту, має за мету підготувати і виховати географічно грамотного громадянина Землі з такими особистісними якостями, які б забезпечили йому можливість нормальної життєдіяльності в природі.